

NASCHOLING HOEFT GEEN 'VAAG THEORETISCH GELEUTER' TE ZIJN

door Simon Veenman en Jan Raemaekers Over nascholingsprogramma's voor leerkrachten in het basisonderwijs doen de wildste verhalen de ronde. Iedereen heeft er wel een mening over, maar bijna niemand durft te beweren dat ze goed zijn voor docenten. De vakgroep Onderwijskunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen ontwikkelde echter midden jaren tachtig een op de praktijk gericht nascholingsprogramma dat zijn waarde in de afgelopen tien jaar wel heeft bewezen.

Vrijwel alle scholen voor primair en voortgezet onderwijs doen wel iets aan nascholing van de docenten. Maar bijna geen enkele school is er echt over te spreken. Dit blijkt uit een enquête van de onderwijsbonden, het Nederlands Genootschap van Leraren en de ABOP, die begin 1996 op 720 scholen is gehouden. Nascholing is 'vaag, theoretisch geleuter', merkte bijvoorbeeld een docent op. En bijna alle docenten waren het erover eens dat scholing te weinig op de praktijk is gericht. Het is, aldus de docenten, te algemeen en te weinig toegesneden op de specifieke situatie van de school. De docenten vonden de

kwaliteit van de meeste cursussen bovendien beneden de maat, en ze verwachtten er dan ook maar weinig effect van.

'Nascholing heeft geen effect als een team na schooltijd – moe en uitgeblust van de lange dag – gaat luisteren naar een mooi algemeen verhaal', aldus de docenten. 'Nascholing moet toegespitst zijn op concrete problemen in de eigen klas. Bovendien heeft scholing pas effect als het hele team meedoet.' Een nascholingsprogramma dat aan al deze eisen tegemoet wil komen is 'Effectieve instructie en doelmatig klasmanagement'. Dit teamgerichte programma is ontworpen door de Vak-

groep Onderwijskunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen, samen met enkele lerarenopleidingen en schoolbegeleidingsdiensten.

ROLLENSPELLEN

Bij de opzet van het programma zijn de ontwerpers uitgegaan van de gedachte dat de in de nascholingscursus geleerde inzichten en vaardigheden direct toegepast moeten kunnen worden in de klas. Om dat doel te bereiken, hebben ze van te voren een aantal maatregelen getroffen. Allereerst is de inhoud van de cursus volledig afgestemd op de behoeften van de leerkrachten in combinatieklassen. Voor-

dat de cursus werd ontworpen zijn er drie observatiestudies uitgevoerd in combinatieklassen en enkelvoudige klassen, en zijn de leerkrachten van combinatieklassen geënquêteerd. Zo kwamen de ontwerpers achter een aantal knelpunten van het goed lesgeven in een combinatieklas. De knelpunten werden vervolgens herleid tot vijf gebieden, te weten:

- effectieve instructie geven
- de klas en het klasmanagement goed organiseren
- omgaan met en efficiënt inrichten van zelfstandig werken
- schoolklimaat
- schoolleiderschap

Deze gebieden zijn in het nascholingsprogramma concreet uitgewerkt. Verder hield de nascholingsdocent intakegesprekken met leerkrachten over doel, inhoud en werkwijze van de nascholing. De leerkrachten werden dan tevens gewezen op het nut of de bruikbaarheidswaarde van de cursus. Alle deelnemende leerkrachten wilden hun onderwijs in de combinatieklassen verbeteren. Gegevens over hun feitelijke gedrag – verzameld via observaties in de klas – werden tijdens de nascholing gebruikt om verbeteringsvoorstellen te formuleren.

De nascholing begon met een theoretische uiteenzetting over het belang van bepaalde instructie- of klasmanagementvaardigheden. Vervolgens werden deze vaardigheden verduidelijkt, gedemonstreerd en geoefend, en ten slotte kregen de cursisten feedback en coaching. In teamverband werden voorstellen voor verbetering gemaakt. Tijdens de training oefenden de leerkrachten door het spelen van rollenspellen. In hun eigen klas konden ze de nieuwe vaardigheden oefenen door gerichte praktijkopdrachten. Op de cursusbijeenkomsten kregen de leerkrachten ruim voldoende tijd om hun ervaringen met de toepassing van de nieuwe vaardigheden uit te wisselen. In gezamenlijk overleg werden lesplannen voorbereid en geëvalueerd.

NIVEAU

Om het korte-termijn effect ervan te bepalen, zijn twee cursussen vlak na dat ze gegeven werden geëvalueerd.

De eerste cursus werd gegeven en geëvalueerd in het schooljaar 1986/1987. Hij werd gegeven door medewerkers van de vakgroep Onderwijskunde samen met een schoolbegeleidingsdienst en een lerarenopleiding voor het basisonderwijs. De tweede cursus vond plaats in het schooljaar 1989/1990. Hij werd gegeven door van tevoren geschoolde pabo-docenten en schoolbegeleiders. Anders dan bij de eerste, werd bij de tweede cursus ongeveer de helft van de leerkrachten gecoacht op de werkplek. Schoolbegeleiders hielpen de leerkrachten bij het daadwerkelijk toepassen van de geleerde vaardigheden in de klas. In deze tweede studie werd ook het effect van

De leerkrachten stemden hun lessen beter af op de gestelde doelen

de nascholing op de leerprestaties van de leerlingen onderzocht.

De cursus bestond uit vijf tot zeven bijeenkomsten van elk drie uur, die om de twee weken plaatsvonden. In de tussenperiode voerden de leerkrachten praktijkopdrachten uit. Ze kregen de gegevens van de lesobservaties doorgespeeld, en formuleerden op basis daarvan verbeteringsplannen voor hun lesgeven. Daarbij ging het voornamelijk over het taakgerichte gedrag van de leerlingen en de instructie- en klasmanagementvaardigheden van de leerkracht.

De nascholing bleek effectief. Leerlingen gingen veel taakgerichter werken. De gemiddelde taakgerichte leertijd van de leerlingen nam in de eerste studie toe van 67 tot 82 procent, en in de tweede studie van 70 tot 76 procent. Bij de gecoachte leraren was de toename in taakgerichte leertijd het grootst. De instructie- en klasmanagementvaardigheden van de getrainde leerkrachten waren eveneens duidelijk verbeterd. De leerkrachten stemden hun lessen beter af op de gestelde doe-

len en op het niveau van de leerlingen. Bovendien structureerden ze de instructie beter, en maakten een efficiënter gebruik van de materialen en de ruimte in de klas. De gecoachte leerkrachten organiseerden hun instructie beter en konden beter omgaan met storingen in de klas. Een significant effect op de leerprestaties van de leerlingen kon niet worden geconstateerd.

LEERPRESTATIES

Eind 1992 werden de lange-termijn effecten van de cursus onderzocht door lessen van de leerkrachten te observeren. De leerkrachten bleken nog steeds gebruik te maken van de in de cursus geleerde instructie- en klasmanagementvaardigheden. Ze maakten beter gebruik van het directe instructiemodel, waren beter in staat de instructie te organiseren, stemden de instructie beter af op het niveau van de leerlingen, en gingen beter om met storingen in de klas. Uit het onderzoek bleek verder dat de vooruitgang die de leerkrachten behaald hadden vlak na de training na verloop van tijd op hetzelfde niveau bleef.

De leerlingen van de getrainde leerkrachten waren taakgerichter bezig dan de leerlingen van de ongetrainde leerkrachten. Desondanks kon ook in deze follow-up studie geen significant effect op de leerprestaties van de leerlingen geconstateerd worden. De scores van de leerlingen bij de getrainde leraren lagen weliswaar iets hoger dan die van de leerlingen bij de niet-getrainde leraren, maar het gaat statistisch gezien om een niet-significant verschil.

Inmiddels heeft het nascholingsprogramma zijn waarde bewezen en de weg naar de praktijk gevonden. Dit blijkt uit de zesde druk van het boek 'Effectieve instructie en doelmatig klasmanagement'. Het instructiemodel dat in dit boek wordt beschreven is eveneens met succes toegepast in het project 'Kleinschalig Experiment Achterstandsbestrijding van de Rotterdamse Schoolbegeleidingsdienst'.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO-project 1111).